

illetve amikor kiegészítő, komplementer szerepük volt.

Kiképző csoportok a Magánélettan-tanároknak

A kötelező pedagógusképzés keretében is igénybe vehető az Alternatív Pedagógusképző Műhely 120 órás akkreditált kurzusa. Ennek programja a Magánélettan önismereti jellegű feldolgozásával kezdődik kb. 40 órás képzésben, majd tanulásmódszertan következik 40 órában. Újabb 40 órás ciklusban foglalkozunk a Magánélettan módszertanával, próbatanítással, a helyi jellegzetességekkel. Az ún. esetmeg-

beszélő pszichológiai szemlélet segítségével részletesen megtárgyaljuk a csoportba járó pedagógusok „eseteit”, közösen eljátsszuk az adott pedagógiai helyzeteket.

A Magánélettan könyvek kiadója várja az észrevételeket.

A Magánélettan-könyvek szerzője szívesen találkozik pedagógusokkal, nevelői testületekkel, ahol bevezetésre kerül ez a program.

A kiképző csoportokra várja a következő tanévekben a jelentkezőket a csoportok vezetője és a Magánélettan szerzője: *Bácskai Júlia* (1011 Szilágyi Dezső tér 6. I. emelet, tel.: 2121303)

Bácskai Júlia

Olvasmányélmények és szuicid-profilaxis iskoláskorban

A Werther első megjelenésekor a mű olvasóit járványszerűen tizedelte az öngyilkosság. Goethe úgy vélte, amilyen megkönnyebbülést és megvilágosodást okozott neki magának, hogy a valóságot költészeté változtathatta, olyan tragikus tévedés volt olvasói részéről azt képzelni, hogy nekik pedig a költészetet valósággá kell változtatniuk. Ha ez a szellemes megfogalmazás kimerítené az okokat, akkor fölmerülne a kérdés, miért nem lettek a kultúra évezredei folyamán más művek olvasói is olyan gyakran öngyilkosok, amilyen gyakran a téma a művekben fölmerült.

A mai olvasásszociológiai, olvasáspszichológiai kutatások gyakran foglalkoznak a televízióban, videón, s újabban az Interneten látható filmek káros hatásaival, mindenekelőtt az agresszivitás filmélményének következtében valószínűleg a durkheimi utánzási efféktusként jelentkező, többnyire feltűnően „értelmetlen” kriminalitással. A szuicídium mint autoagresszió szintén ebbe a kategóriába tartozik. A nyolcvanas években a német televízió legnézettebb csatornáinak közvetítették az *Egy tanuló halála* című, hatrészes filmet, amelynek tárgya egy fiatalember öngyilkossága volt. Bár vitatják az összefüggés érvényét, mégis elgondolkodtató, hogy a vetítések időszakában a filmbeli fiatalemberrel egy generációba tartozó fiatalok öngyilkossági statisztikájában a hasonló módon (vonattal)

elkövetett öngyilkosságok száma szignifikánsan emelkedett. Akik vitatják azt, hogy a vetítéseket követően összesen ötvenhatal több ilyen módon öngyilkos fiatal haláláért a filmsorozat (vagy az is) felelős, arra hivatkoznak, hogy a világirodalom mindig is bővelkedett véres események ábrázolásában, s nem tudunk arról, hogy a *Wertheren* kívül más műnek hasonló hatása lett volna. A másik oldalon állók ezzel szemben amellet kardoskodnak, hogy az *Egy tanuló halála* című film példája arra inti a felelősöket, óvakodjanak a tömegmédiában az öngyilkossági cselekmények bemutatásától, akár kortárs szerzők műveiről van szó, akár *Tolsztoj Karenina Anna* című regényéről vagy éppen a görög tragédiákról.

A legkönnyebb a válaszadás a görög tragédiákra vonatkozóan. Az antikvitás embe-

re a városállam szabad polgáraként vett részt a színházi játékokon, tehát számára fontos állampolgári jogot gyakorolt, hosszú napokon keresztül foglalkozott a kérdéssel, hogy melyik szindarab hogy tetszett neki, s mindezt nem egyedül és nem tömegben tette, hanem emberi közösségben, ahol nemcsak „az információ nyelve” volt közös, hanem a történetek, a mítoszok is, amelyekről a drámák szóltak. A nézők előre tudták, mi a drámai cselekmény, egyáltalán nem az volt az izgalom tárgya, hogy a

bejezésben vajon Oidipusz is öngyilkos lesz-e, avagy netán önnön szemét kivájva fog kiállni az útkezesztődéshez, hogy az arra járóknak valamást tegyen, hiszen a történetet minden néző gyerekkora óta ismerte – a nézőket az érdekelte, mennyire szívhez szólóan, ékesen és érdekesen képes a szerző az ismert történetet előadni. Ha pedig az érdekesítő, ékes szívhez szólás sikeres volt, bekövetkezett a katarzis, vagyis a néző a szereplőkkel együtt

átélte a kegyetlen, szörnyű eseményeket, kétségbeesztő érzéseket, s ezáltal *megtisztult*.

A kulcsszó tehát a közösség: a görög városállam színházlátogatói emberi közösségben éltek. Goethe korának német fejedelemségeiben a *Werther* olvasói magányosan szolgáltatták ki magukat a szívfacsaró, meglepően vigasztalan végű történetnek. A mű nagy népszerűsége tett szert, tehát az olvasókra gyakorolt hatása erős volt: ez a magyarázata a különös epidémiának. S hogy miért nem ismétlődött meg ez a hatás a *Werther* esetében? Az *Egy tanuló halála* második vetítésekor csak feleannyi esetszám-emelkedést mutattak ki, tehát az ismétlés részben kioltja a hatást. S miért nem ismétlődött meg a „Werther-effektus” például a *Annak Karenina* esetében? En-

nek megválaszolása előtt le kell szögeznünk, hogy az irodalmi műalkotás nem azonosítható egy témával: bár mindkét műben valóban jelen van a szuicídium, ez azonban korántsem jelenti azt, hogy a két műnek ebből kiindulva bármily csekély mértékben is, de hasonlóan kellene lennie. A *Werther* és az *Anna Karenina* éppen olyan két mű, amelyek különbözősége majdhogynem az ellenpontozásig értelmezhető. *Werther* a lemondó visszavonulás, *Anna* a szenvedély hőse; *Werther* teoretikusan alátámasztja halálvágyát, *Anna* attól a

pillanattól kezdve, hogy megismeri Vronszkijt, retteg egy visszatérő rémlátomástól, a zilált szakállú, vason kopogó, kis öreg paraszt képétől, s irtózik a haláltól, amely azonban a vonat kerekei közt még utoljára is megmutatja neki a gonoszság könyvét olvasó öreget, míg *Werther* haláláról az olvasó semmit nem tud meg, mintha a pisztolylövés csak valamiféle rajtjelzés lenne, félelem és fájdalom nélküli pillanat; a *Werther* íróját addig senki nem ismerte a nagyközönség

soraiban, Tolsztoj ezzel szemben mint az „orosz Homérosz” küldi olvasóinak *Anna* tragikus történetét, a fenyegető példabeszédet a büntetésről, a könyörtelen isteni bosszúról (l. a regény mottóját). Talán ennyi ellentétpélda is érzékelteti, miért keltett az egyik mű halálvágyat az olvasóban s miért nem a másik, továbbá azt is, miért nem helytálló Goethe reflexiója a műve kiváltotta hatásról.

A fentiek alapján azonban még mindig nem dönthető el, vajon megengedhető-e, illetve helyes-e olyan történeteket sugározni, mint az említett sorozat, vagy mint ezer és ezer egyéb film, computerjáték, internetes kreáció. A válaszhoz mindenekelőtt el kell dönteni, hogyan állunk ma a közösség tekintetében. Könnyű belátni, hogy a televí-

A nyolcvanas években a német televízió legnézettebb csatornáinak közvetítették az Egy tanuló halála című, hatrészes filmet, amelynek tárgya egy fiatalember öngyilkossága volt. Bár vitatják az összefüggés érvényét, mégis elgondolkodtató, hogy a vetítések időszakában a filmbeli fiatalemberrel egy generációba tartozó fiatalok öngyilkossági statisztikájában a hasonló módon (vonattal) elkövetett öngyilkosságok száma szignifikánsan emelkedett.

zió és az egyéb tömegmédiák történetei, játékaik nem az emberi közösséghez szólnak, hanem a globális tömeget célozzák meg, ebből pedig az következik, hogy, mivel senki nincs a globális kulturális megengedés, globális kulturális tiltás pozíciójában, prevencióra és terápiára kell berendezkedni a kisközösségek szintjén, ha a személyes felelősség a szellemi-érzelmi környezetszennyezés fölismerésére készíteti az embert. (A természeti környezet szennyezésével szemben is csak részleges megoldások vannak, regenerálás helyett toldozó-foldozó vagy tűzoltás-jellegű mentőakciók, mivel a legsúlyosabb hatások kiváltóinak so sincs emberi arca, legföljebb intézményi neve, s a felelősség alól így a legkönnyebb kibújni.) A fölvetett problémához mindemellett az is hozzátartozik, hogy a „rossz” kulturális tömegtermékek mellett, előtt van-e „jó” közösségi kultúra. A posztmodern korban az „elitművészet” bekebelezte a giccset is, a tizenkilencedik század romantikus elmentéte tehát a művészileg értékes és értéktelen közt eltűnt, sőt bekebelezte a történelmet, állítván, hogy elérkeztünk a végállomásra, a dekonstrukcióban pedig kiderül, hogy végeredményben, az egyetlen lehetséges nézőpontból, azaz retrospektíve nem „történt” egyéb, mint a semmi, a posztmodern művész pedig ügyel rá, hogy belesimuljon a tömegbe (az „elit” lényege a posztmodernben, hogy rejtőzködő, akár pénzről, akár a kultúra javairól van szó) – aki tehát a kortárs művészetben, irodalomban keresi a káros hatások ellenszerét, rendkívül nehéz feladatra vállalkozik, de nem azért, mintha ma túl kevés lenne a zseniális mű és művészi-emberi nagyság, hanem azért, mert túl sok az álmű és álművész.

Kézenfekvő a megoldás: a kulturális mentálhigiéné preventív és terápiás műveleteiben forduljanak a mai kisközösségek a biztonság kedvéért a történelmi, közösségi, kulturális tradícióhoz. Amennyiben már késő a prevencióhoz, s ténylegesen terápiára van szükség, tehát már maga a kisközösség (családi, munkahelyi, lakóközösség, hobbiközösség, klub, nemzedéki érdekképviselő stb.) sem életképes, a közösségi mentálhigiéné is újjászülhet a terápiás csoportban. A csoport simmeli

fogalma teljességgel semleges, éppen ezért alkalmazható a terápiás helyzetre is: mindegy, ki kerül be a terápiás csoportba, illetve bárki bekerülhet, aki kijelenti, hogy erre szüksége van, maga ez a szükség kreálja a közösséget már a terápia kezdetén, ami azután a terápiás cél közös elfogadásával és az eléréshez vezető út megtételével tovább erősödik.

Az olvasás, az irodalmi művek megismerése és az élményről folytatott beszélgetés a kisközösségekben, illetve a terápiás csoportokban – mint alapjában véve rendkívül egyszerű módszer – alkalmas a fent említett káros hatások ellensúlyozására, módszere lehet a szuicidprofilaxisnak és a pedagógiai tevékenységnek általában. A szépirodalomnak nem kell pusztán az oktatás tárgyaként önmagára szorítkoznia, hanem alkalmas eszköze lehet a nevelésnek, az önismeret fejlesztésének, az önkifejezés magasabb színvonalra emelésének, a befogatói élmény hasonlóságában a közösségérzés megtapasztalásának, különbözőségeinek tudomásulvételében a figyelmes, tapintatos, résztvevő kommunikációnak (a szó eredeti értelméhez közelítve, a 'communio' jelentésköréhez).

Ezt a módszert szerte a világon biblioterápiának, azaz könyvvel való gyógyításnak nevezik, idestova százötven éve, angol nyelvterületeken sokszor kiemelik a költészet szerepét, így született néhány évtizede a 'poetry therapy' elnevezés. Az úttörő érdem a könyvtárosoké, de pedagógusok, gyógypedagógusok, szociális munkások, pszichológusok, orvosok szintén nagy számban alkalmazták a saját területükön. Egyik fontos példaként emeljük ki a hosszú ideig kórházi ápolásban részesülő gyermekeket, akiknek a biblioterápia nemcsak a zökkenőmentes iskolai előrehaladás eszközét jelentheti, hanem a kórházi élet túlzott megszokásának elkerülhetőségét, a „kinti világhoz” kapcsolódó emlékek és jövődöbéli célok elevenen tartását. Mivel a nevelésnek mindenféle betegségmegelőző tevékenységben döntő szerepe van, ezért a pedagógus egyrészt az irodalom oktatójaként, másrészt az irodalmi művek speciális, nevelő célzatú alkalmazójaként a biblioterápiás tevékenység egyik legfontosabb szereplője.

Hász Erzsébet